

Andrzej Szabaciuk

Dalsze zmiany przepisów mobilizacyjnych w Ukrainie

16 kwietnia 2024 r. prezydent Wołodymyr Zełenski podpisał kolejną ustawę wprowadzającą zmiany w procedurze mobilizacyjnej oraz służbie wojskowej. Nastąpiło to po wielu miesiącach ożywionej i budzącej ogromne emocje społeczne dyskusji na ten temat. Nowe przepisy określają szczegółowo, kto jest objęty obowiązkiem mobilizacyjnym, kto został zwolniony, na jakie przywileje mogą liczyć żołnierze w czynnej służbie i jakie kary grożą tzw. „uchylantom”. Skuteczna implementacja tych przepisów będzie miała duży wpływ na wzmocnienie armii ukraińskiej, a co za tym idzie na przebieg wojny z Rosją w najbliższych miesiącach.

Główne założenia ustawy. Nowa ustawa mobilizacyjna wprowadza szereg regulacji, których podstawowym celem jest usprawnienie procesu pozyskiwania nowych żołnierzy w obliczu narastającej presji ze strony Federacji Rosyjskiej. Propozycje większości zmian pojawiły się jeszcze w 2023 r., jednak ze względu na emocje towarzyszące procesowi legislacyjnemu udało się je uchwalić dopiero teraz. Decyzja ta, jakkolwiek niepopularna, była koniecznością, ponieważ, jak podkreśla dowódca zgrupowania operacyjno-strategicznego Chortyca gen. Jurij Sodoł, Rosjanie dysponują obecnie od 7 do 10 razy większą liczbą żołnierzy niż Ukraińcy. 11 kwietnia Rada Najwyższa uchwaliła ustawę, a 16 kwietnia podpisał ją prezydent Wołodymyr Zełenski.

Nowe przepisy, wbrew zapowiedziom, nie przewidują dostarczania wezwań do Terytorialnych Centrów Rekrutacji (TCR) w formie elektronicznej. W dalszym ciągu będą obowiązywały wezwania papierowe. Mobilizacja obejmie wszystkich zdolnych do służby mężczyzn w wieku od 25 do 60 lat (co przewiduje ustawa podpisana przez prezydenta 2 kwietnia 2024 r., zob. [„Komentarze IeŚ”, nr 1098](#)). Zmobilizowani muszą w wyznaczonym terminie pojawić się w danym TCR, ewentualnie wyjaśnić przyczyny niestawienia się. W czasie stanu wojennego mężczyźni w wieku od 18 do 60 lat zobowiązani są nosić przy sobie książeczkę wojskową, a zawarte w niej dane służby mundurowe będą mogły zweryfikować w oparciu o elektroniczny rejestr Oberih, zawierający informacje o osobach objętych obowiązkiem wojskowym (szerzej: [„Komentarze IeŚ”, nr 1098](#)). Po publikacji ustawy wszystkie osoby podlegające mobilizacji będą miały 60 dni na aktualizację danych osobowych w tym rejestrze, m.in. podanie aktualnego adresu pobytu oraz innych informacji istotnych z perspektywy odbywania służby wojskowej. Możliwe to będzie m.in. w formie elektronicznej. Obowiązek ten dotyczy także osób, które przebywają za granicą. W przypadku braku aktualizacji danych, nie mogą być na ich rzecz świadczone usługi konsularne. Dodatkowo dowód osobisty i paszport mogą zostać wyrobione w konsulatach tylko w przypadku, gdy dana osoba ma przy sobie książeczkę wojskową.

Cywilie, którzy uzyskali II i III grupę niepełnosprawności po pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę, będą jeszcze raz przechodzili badania medyczne weryfikujące ich niezdolność do służby wojskowej. Służbę w armii będą mogły odbyć także osoby osadzone w aresztach i więzieniach, z wyłączeniem skazanych za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu narodowemu Ukrainy. Osoby takie będą odbywały służbę w specjalnych oddziałach. Nowe przepisy nie przewidują obowiązkowej mobilizacji kobiet, z wyłączeniem absolwentek kierunków medycznych i farmaceutycznych, które są zdadne do służby. Istnieje jednak możliwość odbywania służby dobrowolnie. Dla osób pomiędzy 18 a 25 rokiem życia obowiązkowa służba wojskowa zastąpiona będzie obowiązkowym przeszkoleniem wojskowym w wymiarze pięciu miesięcy w okresie pokoju i trzech w czasie wojny. W służbie cywilnej, w samorządach, prokuraturze i policji nie mogą pracować osoby w wieku do lat 60, które nie przeszły przeszkolenia wojskowego, o ile nie było to spowodowane ich stanem zdrowia.

Zwolnienie ze służby wojskowej. Z obowiązku służby wojskowej zwolnione są osoby niezdolne do służby ze względu na stan zdrowia, ojcowie, którzy mają trójkę lub więcej niepełnoletnich dzieci (z wyjątkiem osób po

rozwodzie przez ponad 3 miesiące niepłacących alimentów), rodzice samotnie wychowujący dzieci, rodzice lub opiekunowie dziecka niepełnosprawnego czy ciężko chorego, rodzice osób dorosłych z I i II grupą niepełnosprawności, osoby stale opiekujące się chorym współmałżonkiem I i II grupy niepełnosprawności, osoby utrzymujące swojego rodzica lub teścia z I lub II grupą niepełnosprawności. Z obowiązku służby zwolnione będą także osoby, które wychowują dziecko, a ich małżonek został zmobilizowany, członkowie rodzin osób, które poległy na wojnie, lub Bohaterów Ukrainy, którzy zginęli w czasie rewolucji godności. Niektóre z tych przepisów mogą zostać zastosowane także wobec żołnierzy, jeżeli w czasie służby ich sytuacja rodzinna uległa zmianie. Dodatkowo ze służby wojskowej mogą zostać zwolnione również osoby, które przebywały w niewoli, ewentualnie – w przypadku decyzji o pozostaniu w wojsku – przysługuje im płatny 90-dniowy urlop.

Ze służby wojskowej zwolnieni są także członkowie rządu oraz naczelnicy centralnych organów władzy, dyplomaci, członkowie Rady Najwyższej, sędziowie, pracownicy Ministerstwa Obrony, służb specjalnych lub pogranicznicy oraz osoby zabezpieczające funkcjonowanie parlamentu, biura prezydenta itp. Podobnie pracownicy naukowcy bądź nauczyciele, którzy pracują na co najmniej 0,75% etatu. Odroczenie od służby wojskowej przysługuje uczniom i studentom oraz najważniejszym urzędnikom państwowym kategorii A, m.in. przewodniczącym rad obwodowych, rejonowych, miejskich i wiejskich. Odroczenie obejmuje także pracowników policji i innych służb mundurowych, pracowników instytucji odpowiedzialnych za mobilizację oraz osoby zatrudnione w przedsiębiorstwach szczególnie ważnych z punktu widzenia bezpieczeństwa i potrzeb gospodarczych państwa. Dotyczy ono również 50% stanu osobowego niższych rangą urzędników państwowych kat. B i W. O tym, kto nie zostanie powołany do wojska, decyduje kierownik jednostki.

Przywileje dla żołnierzy. Poza comiesięcznie wypłacanym żołdem wojskowi mogą liczyć na dodatkowe uposażenie i przywileje. Podobnie jak w wojsku rosyjskim, za zniszczony lub przejęty sprzęt wojskowy wroga będzie można uzyskać dodatkową nagrodę w wysokości od 4 do 300 wielokrotności miesięcznego minimum egzystencjalnego (od 300 do 22 900 dolarów). Żołnierze i ich małżonkowie nie będą obciążani karami ani odsetkami karnymi za zaleganie ze spłatą pożyczki. Nie dotyczy to umów kredytu hipotecznego ani pożyczek na zakup samochodu. Po zawarciu pierwszej umowy wojskowym przysługuje świadczenie w wysokości 50% pierwszej raty kredytu hipotecznego, a także dodatkowe 100 tys. hrywien po pierwszym i drugim roku służby. W ciągu trzech miesięcy pierwszego kontraktu wojskowy będzie miał prawo uzyskać jednorazowy certyfikat na zakup samochodu w wysokości 150 tys. hrywien (3800 dolarów). Wymiar urlopu wypoczynkowego dla wojska pozostaje bez zmian: do 30 dni, dodatkowe 10 dni w związku z ważnymi sprawami rodzinnymi oraz maksymalnie 15 dni za zniszczony sprzęt wroga.

Sankcje za uchylanie się od służby. Nowa ustawa o mobilizacji przewiduje także sankcje dla „uchylantów”. Nie są one jednak tak surowe jak w pierwotnej propozycji ustawy. Obecnie w przypadku niestawienia się na wielokrotne wezwanie TCR dana osoba może zostać objęta zakazem prowadzenia pojazdów mechanicznych. Sąd ma przy tym prawo odstąpić od wydania takiego zakazu w przypadku osoby, dla której praca kierowcy jest głównym źródłem dochodu, ewentualnie gdy samochód jest wykorzystywany jako środek przemieszczania się osoby niepełnosprawnej będącej na jej utrzymaniu. Wycofano się z pomysłów blokowania kont bankowych, ograniczania możliwości zakupu nieruchomości czy np. samochodów. Co istotne, dodatkowe sankcje przewidziane za uchylanie się od mobilizacji nie zostały jeszcze uchwalone przez Radę Najwyższą. 10 kwietnia 2024 r. miało miejsce dopiero pierwsze czytanie ustawy o odpowiedzialności za naruszenia związane z rejestracją wojskową oraz z obowiązkiem mobilizacyjnym, która wprowadza nowe stawki grzywien. Przykładowo za złamanie zasad rejestracji wojskowej przewidziano karę od 3400 do 5100 hrywien (od 85 do 128 dolarów), a w przypadku wielokrotnych naruszeń – od 17 000 do 22 500 hrywien (od 426 do 565 dolarów). Z kolei za naruszenie przepisów mobilizacyjnych w czasie stanu wojennego – od 17 000 do 22 500 hrywien (od 426 do 565 dolarów).

Wnioski. Przyjęta ustawa, wprowadzająca szereg zmian w procedurze mobilizacji, nie jest pierwszym prawem bezpośrednio odnoszącym się do tej kwestii w Ukrainie. Podobnych normatywów uchwalono już kilka. Przepisy z 2 kwietnia 2024 r. obniżały wiek mobilizacyjny z 27 do 25 lat, wprowadzały nowe obowiązki związane z rejestracją wojskową oraz znosiły kategorię „częściowo niezdolny do służby” ([„Komentarze IEŚ”, nr 1098](#)). Nowa

ustawa nie objęła wszystkich kluczowych kwestii związanych z pozyskiwaniem żołnierzy na front. Nie uchwalono pełnego pakietu sankcji dla osób uchylających się od służby wojskowej, ale przede wszystkim nie rozstrzygnięto kwestii rotacji i demobilizacji – a te problemy od samego początku łączyły się z kwestią mobilizacji. Decyzja o rozdzieleniu tych dwóch tematów jest konsekwencją prośby naczelnego dowódcy gen. Ołeksandra Syrskiego o ujęcie zasad rotacji i demobilizacji w odrębnym akcie prawnym. Jego uchwalenie planowane jest na koniec roku. Prośba ta może świadczyć o tym, że dowództwo wojskowe już w tym momencie zakłada, że nowa fala mobilizacji nie zasili armii w takim stopniu, aby możliwa była demobilizacja bez obniżenia wartości bojowej wojska ukraińskiego. Z tego powodu kwestia rotacji i demobilizacji została odłożona na później. Jednak brak realnej perspektywy demobilizacji służących w armii żołnierzy może być istotnym czynnikiem zniechęcającym do rekrutowania się do armii.

Taktyka stopniowego uchwalania zmian w prawie mobilizacyjnym ma zmniejszyć skalę niezadowolenia społecznego wywołanego nowymi przepisami. Taki cel miało również wyraźne złagodzenie sankcji nakładanych na tzw. „uchylantów”. Jednak w konsekwencji proces zmiany przepisów mobilizacyjnych znacznie przeciągnął się w czasie, a brak surowych sankcji nie będzie zniechęcał do unikania służby wojskowej. Ciekawą próbą uatrakcyjnienia służby w armii są nagrody za przejęcie czy zniszczenie wrogiego sprzętu, certyfikaty uprawniające do zakupu samochodu czy dodatkowe możliwości zwolnienia ze służby wojskowej. Trudno jest jednak jednoznacznie stwierdzić, czy wspomniane przepisy będą w stanie realnie poprawić zdolności mobilizacyjne Ukrainy w najbliższych miesiącach i czy spowodują one zmniejszenie rosyjskiej przewagi osobowej na froncie, co może mieć kluczowe znaczenie z punktu widzenia zdolności obronnych Ukrainy.